

MENSUR HUSIĆ

Položaj islamske vjeronauke na području Muftijstva tuzlanskog

Mensur Husić

rukovodilac Službe za vjerske
poslove i obrazovanje
Muftijstvo tuzlansko; vanredni
profesor Filozofskog
fakulteta u Tuzli
mensurhusic@yahoo.com

Pregledni članak

Primljeno: 3. 4. 2023.
Prihvaćeno: 13. 7. 2023.

Ključne riječi

religija, vjeronauka,
vjeroučitelj, obrazovanje,
obrazovni sistem, Muftijstvo
tuzlansko

Sažetak

U uvodnom dijelu rada elaborira se povratak religijama, povratak svetom na Zapadu koji se događao šezdestih godina XX stoljeća. Značajnije promjene u odnosu prema religiji u Bosni i Hercegovini dogodile su se nakon društveno-političkih promjena devedesetih godina XX stoljeća. Rezultat ovih promjena je i uvođenje vjeronauke u škole. Autor akcentira proces uvođenja vjeronauke u škole na području Tuzlansko-podrinjskog kantona, Posavskog kantona, Brčko distrikta BiH, te u škole na području bosansko-hercegovačkog entiteta RS. Poseban akcenat je stavljen na objašnjenje statusa koji ima nastavni predmet Islamska vjeronauka u osnovnim i srednjim školama, organizaciju nastave islamske vjeronauke od vremena uvođenja pa do danas, poteškoće i načine prevazilaženja kadrovske deficita, odnosno profiliranje vjeroučiteljskog kadra. Ukazano je na izazove i poteškoće u realizaciji nastave islamske vjeronauke, te na načine njihovog prevazilaženja.

The Position of Islamic Religious Education in the Tuzla Muftiate

مكانة التربية الإسلامية في منطقة دار الإفتاء بتوزلا

Keywords:

religion, religious education, religious education teacher, education, education system, Tuzla Muftiate

الكلمات المفتاحية:

الدين، التربية الدينية، مدرّس التربية الدينية، التعليم، النظام التعليمي، دار الإفتاء في توزلا

138

Abstract:

The introductory part of the paper expands on the return to religions, and the return to the sacred in the West in the 1960s. Significant changes in the attitude towards religion in Bosnia and Herzegovina took place after the socio-political changes of the 1990s. One result of these changes is the introduction of religious education in schools. The author highlights the process of introducing religious education into schools in the Tuzla-Podrinje Canton, Posavina Canton, Brčko District of BiH, and schools in the BiH entity of RS. Special emphasis is placed on explaining the status of the subject of Islamic religious education in primary and secondary schools, the organization of Islamic religious education from the time of its introduction to the present, challenges, and ways of overcoming staffing deficits, i.e., profiling the religious education teaching staff. The paper points out the challenges and difficulties in implementing Islamic religious education and ways to overcome them.

الملخص:

يتمّ في مقدمة البحث تفصيل الإعادة إلى الديانات والمقدّسات في الغرب التي حصلت في الستينيات من القرن العشرين. وحصلت التغيّرات المهمة في العلاقة بالدين في البوسنة والهرسك بعد التغيّرات الاجتماعية السياسية في التسعينيات من القرن العشرين. ومن نتائج تلك التغيّرات إدماج التربية الدينية في المدارس. ويؤكد المؤلّف على عملية إدماج التربية الدينية في المدارس بمنطقة كانتون توزلا وكانتون بوسافينا وإقليم برتشكو، وفي المدارس بمنطقة كيان البوسنة والهرسك «جمهورية صربسكا». ويؤكد في البحث بصفة خاصّة على شرح مكانة التربية الدينية في المدارس الابتدائية والثانوية، ونظام تدريس التربية الإسلامية منذ إدماجها حتى اليوم، والصعوبات وطرق تجاوز نقص الكوادر، أيّ تدريب كوادر التربية الدينية. وتمتّ في البحث الإشارة إلى التحديات والمشكلات في تدريس التربية الدينية وطرق تجاوزها.

Uvod

Početak XX stoljeća intelektualci u Evropi predviđali su kraj religije, akcentirajući da modernizacija predstavlja veliku prijetnju religiji i religijskim vrijednostima. Svoje pretpostavke argumentirali su smanjenjem broja vjernika koji participiraju u obredima i nastojanjem vjerskih zajednica da se prilagode novim okolnostima.¹ Pored brojnih prognoza i predviđanja kraja religije, prije svega njene društvene uloge, "povratak religijama", "povratak svetom" i porast religioznosti obilježili su kraj XX stoljeća. Istaknuti religiolog i zagovornik teorije sekularizacije Peter Berger² je u svojoj ranoj fazi u radovima zagovarao tezu o krizi religije i njenih vrednota. U kasnijoj fazi svoga života Berger je revidirao vlastite stavove u ovom pogledu, smatrajući da je današnji svijet duboko religiozan. (Šadić, 2020: 97) Navedene promjene u poimanju religije u sociološkim krugovima dovele su pod znak pitanja ranije sociološke teorije religije. Prema mišljenju sociologa Jima Beckforda, "sociološke teorije religije počevši od Marxa, Engelsa, Durkheima i Webera, postavljene u vrijeme tranzicije iz predindustrijskog u post-industrijsko društvo, nisu više adekvatne stvarnosti i kao takve ne mogu biti paradigma za tumačenje savremenih religioznih fenomena koji su svojstveni razvijenim industrijskim društvima." (Mandarić, 2000: 24)

Značajnije promjene u odnosu prema religiji u Bosni i Hercegovini dogodile su se nakon društveno-političkih promjena devedesetih godina XX stoljeća. Činjenica da su državljani Bosne i Hercegovinena u popisu stanovništva iz 1991. godine iskazali visok stepen religijske samoidentifikacije (RFE, 2020)³ poslužila je brojnim teoretičarima društva kao argument da je

1 Drugi vatikanski koncil bio je izraz ovih prilagođavanja u Katoličkoj crkvi.

2 "Peter Berger (1929–2017), američki sociolog austrijskih korijena, koji je nakon Drugog svjetskog rata emigrirao u SAD, gdje je nastavio studij a potom radio kao profesor na brojnim univerzitetima. Dobitnik je velikog broja prestižnih nagrada, a najznačajnija djela je napisao iz područja sociologije znanosti i sociologije religije." (Šadić, 2020: 89)

3 "Podaci o vjeroispovijesti kažu da u BiH živi 50,7 % građana islamske vjeroispovijesti, 15,19 % su katolici, a 30,75% pravoslavci." (Arnautović, 2020) Na popisu 2013. godine 3% stanovništva izjasnilo se kao ateisti. (Nuhanović, 2019)

bosanskohercegovačko društvo bilo manje sekularno nego što se i pretpostavljalo. Nakon dugogodišnje marginalizacije religije od strane socijalističko-komunističkog režima, te usljed demokratizacije društva, religija se vratila na javnu scenu. U državne škole je uvedena konfesionalna vjeronauka,⁴ koja dobija ravnopravan status kao svi drugi predmeti u školskom sistemu i koja je stekla status dobro prihvaćenog predmeta, od strane države i društva. Vjerske zajednice osnivaju privatna obdaništa, škole, fakultete itd. Pravo na vjerski odgoj i obrazovanje zagarantovano je i regulisano državnim zakonima: *Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini* te *Zakonom o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini* entitetskim i kantonalnim zakonima o osnovnom i srednjem odgoju i obrazovanju.

Ugovorima koje je Bosna i Hercegovina potpisala s Katoličkom crkvom⁵ i Srpskom pravoslavnom crkvom osigurava se i mjesto vjeronauci u javnim obrazovnim ustanovama na svim nivoima.

Uvođenje nastavnog predmeta Islamska vjeronauka u osnovne i srednje škole na području Tuzlansko-podrinjskog kantona

Inicijativa za uvođenje vjeronauke u osnovne i srednje škole na području Muftijstva tuzlanskog pokrenuta je krajem 1992. godine, kada je Muftijstvo uputilo Zahtjev za uvođenje vjeronauke u škole Predsjedništvu Skupštine Opštine Tuzla,⁶ u kojem je zatraženo odobrenje da se nastava islamske vjeronauke izvodi u istim prostorijama u kojima i školska nastava, a ne u odvojenim,

4 Vidi više: Ahmet Alibašić, *Problem koji to ne mora biti: Vjersko obrazovanje u javnim školama u BiH*, Sarajevo, Fond Otvoreno društvo, 2009, 11–34.

5 Ovim ugovorom (katolički) vjeronauk je regulisan članom 16. Tačka 1. člana 16. glasi: "Bosna i Hercegovina u svjetlu načela o slobodi vjere, priznaje temeljno pravo roditelja na vjerski odgoj djece te u sklopu školskoga plana i programa i, u skladu sa voljom roditelja i skrbnika, nastavu katoličkoga vjeronauka u svim osnovnim i srednjim školama i predškolskim ustanovama, kao obaveznoga školskog predmeta za sve koji ga izaberu, pod istim uvjetima za sve druge obavezne predmete" (BKBIH, 2006).

6 Zahtjev za uvođenje vjeronauke u škole, akt br. 1/92, od 3. 12. 1992. godine.

zbog ratnih dejstava i dodatnog rizika. Nastava islamske vjeronauke je eksperimentalno realizirana u jednom broju škola u ratnoj 1992/1993. godini, negdje u školskim prostorijama, a negdje u džamijama ili na drugim mjestima gdje je realizovana školska nastava.⁷ Nastojeći da definira status vjeronauke u školama Muftijstvo tuzlansko je od Prosvjetno-pedagoškog zavoda (PPZ) Tuzla⁸ zatražilo pojašnjenje pojma fakultativna nastava, akcentirajući da Islamska zajednica na ovom području od naredne 1993/94. školske godine namjerava koristiti se mogućnošću uvođenja Vjeronauke u osnovne i srednje škole.⁹ U cilju potpunijeg sagledavanja pitanja islamske vjeronauke i provođenja priprema za njeno uvođenje u škole, oformljena je posebna komisija, a za saradnika sa PPZ-om Okruga Tuzla imenovan je Ševko-ef. Sulejmanović.¹⁰ Na sastanku koji je naiubu-reis prof. dr. Mustafa-ef. Cerić održao sa službenicima Muftijstva tuzlanskog 9. 9. 1993. godine usvojen je zaključak da se započete aktivnosti na planu uvođenja vjeronauke u osnovne i srednje škole u što skorije vrijeme realizuju.¹¹ U namjeri da navijesti uvođenje vjeronauke u osnovne i srednje škole, Muftijstvo tuzlansko je zatražilo od TV Tuzla da mu se ispostavi račun proizvodnje, emitovanja i ustupanja spota kojim će se navijestiti uvođenje vjeronauke u osnovne i srednje škole.¹² Na sjednici Muftijskog vijeća održanoj 27. 9. 1993. godine donesena je odluka kojom je Ševko-ef. Sulejmanović imenovan stručnim saradnikom za predmet Islamska vjeronauka, za saradnju sa PPZ-om.¹³ Konač-

7 JU Oš Šerići, općina Živinice, Zahtjevom za dodjelu udžbenika i literature, br. 219/94, od 20.10.1994., upućenim Muftijstvu upoznala je Muftijstvo da se u toj školi već dvije godine izvodi fakultativna nastava iz Islamske vjeronauke.

8 U dopisu br. 174-9/93, od 7. 9. 1993, koji je upućen naiubu-reisu dr. Mustafi-ef. Ceriću, navedeno je da je ostvarena saradnja sa PPZ-om o konačnom definisanju statusa nastavnog predmeta Vjeronauka u školama, te da su potrebni usaglašeni NPP-i za osnovne i srednje škole kao i udžbenici i literatura.

9 Zahtjev za pojašnjenje pojma fakultativna nastava, akt br. 161-8/93, od 17. 8. 1993, upućen PPZ-u Okruga Tuzla.

10 Zapisnik sa sjednice Muftijstva, održane 25. 8. 1993. (uknjžhen pod br. 281/93, 17. 9. 1993).

11 Zapisnik sa sastanka naiubu-reisa prof. dr. Mustafe-ef. Cerića sa službenicima Muftijstva održanog 9. 9. 1993. godine (uknjžhen pod br. 281-1/93, 17. 9. 1993).

12 Dopis upućen TV Tuzla, br. 201-10/93, od 13. 10. 1993. godine.

13 Muftijstvo je obavijestilo PPZ Okruga Tuzla o donesnoj odluci aktom br. 202-10/93, od 13. 10. 1993.

no, nastavni predmet Islamska vjeronauka je vraćen u osnovne i srednje škole kao fakultativni predmet 1993/94. godine. (Huseinagić, 2010: 61) Takmičenja iz Islamske vjeronauke na nivou medžlisa, inicirana su 1995/96. godine. Prvo takmičenje iz Islamske vjeronauke na nivou Muftijstva održano je 30. maja 1999. godine u prostorijama Behram-begove medrese u Tuzli. Takmičile su se ekipe medžlisa (po tri takmičara) za osnovne škole VII razred, a za srednje II razred.¹⁴

Status nastavnog predmeta Islamska vjeronauka

Islamska vjeronauka u osnovnim i srednjim školama na području Muftijstva tuzlanskog, kao i u svim školama u Bosni i Hercegovini, ima status izborno-obavezne nastave. Prema Uputstvu za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05. godini, anketiranje učenika odnosno roditelja ili staratelja vrši se u prvom razredu osnovne škole i prvom razredu srednje škole. Škole su obavezne da omoguće učenicima odnosno roditeljima ili starateljima da se opredijele za pohađanje nastave vjeronauke ili alternativnog predmeta religijske kulture u osnovnim ili historije religije u srednjim školama.¹⁵ Ovaj model je u školama na području TK prisutan od 1999. godine, te predstavlja prikladno rješenje za učenike koji se ne opredijele za vjeronauku. Prije uspostavljanja ovog modela, u školama je bila praksa da se učenici opredjeljuju za vjeronauku na početku svake školske godine. Zbog provođenja ankete i ažuriranja spiskova kasnilo se po nekoliko dana s početkom izvođenja nastave islamske vjeronauke. Vjeroučitelji su bili u nezavidnoj poziciji kada je u pitanju postavljanje

14 Aktom br. 248/95, od 12. 6. 1995, obavještavaju se svi odbori IZ-a na području Muftijstva Tuzla o zaključku Savjeta Muftijstva, donesenom na sjednici održanoj 5. 6. 1995, da se na području svakog odbora ovog Muftijstva organizuju takmičenja iz Vjeronauke, a pobjednici (ekipa od tri člana) pripreme za regionalno takmičenje koje će se održati u Behram-begovoj medresi početkom naredne vjeronaučne godine.

15 "Učenici izaberu da li će slušati Vjeronauku ili Religijsku kulturu. I nakon što se u anketi opredijele za jedan od ta dva predmeta, onda su dužni tu nastavu i pohađati. I ocjene iz tog predmeta ulazit će u konačan prosjek njihovih ocjena. Ovdje govorimo o svim vjeronaukama. Znači, neki hoće islamsku, neki pravoslavnu, neki katoličku vjeronauku, a oni koji neće vjeronauku moraju pohađati Religijsku kulturu. Dakle, ne mogu hodati oko škole dok su druga djeca na nastavi." (Jahić, 2013)

školskih zadataka pred učenike, s obzirom da se učenicima pružala mogućnost da se opredijele za alternativni predmet u narednoj školskoj godini.

Vjeronauka kao nastavni predmet regulisana je pri nadležnim organima na entitetskom odnosno kantonalnom nivou. Nastava islamske vjeronauke se realizira prema nastavnom planu i programu, udžbenicima i didaktičkoj građi koju donosi nadležna vjerska zajednica, a koje verificiraju ministarstva na entitetskom i kantonalnom nivou. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je nadležna za donošenje NPP-a islamske vjeronauke, školovanje kadra, izdavanje saglasnosti za rad. Sedmična norma nastavnika islamske vjeronauke je 21 čas.¹⁶ Ocjene iz Islamske vjeronauke ulaze u prosjek ocjena. Izbor nastavnika Islamske vjeronauke u školama vrši se na osnovu javnog konkursa. Navedena praksa izbora vjeroučitelja je uspostavljena usvajanjem dopune o vjeronauci 1996. godine (broj 03/610-3966/96 od 26. 8. 1996) prema kojoj je izbor vjeroučitelja pripao školi, a država je preuzela na sebe obavezu plaćanja nastavnika i profesora vjeronauke. Nastavi vjeronauke su osigurana sva prava i obaveze kao i nastavnicima drugih predmeta. (Jabučar, 2000).

U osnovnim školama na području Tuzlanskog kantona islamska vjeronauka se izučava po jedan čas sedmično u prvoj trijadi (I-III razred), dva časa sedmično u drugoj trijadi (IV-VI razred) i jedan čas sedmično u zadnjoj trijadi (VII-IX).¹⁷ U srednjim školama na području Tuzlanskog kantona do školske 2019/20. godine vjeronauka je izučavana samo u I i II razredu po jedan čas sedmično, kada je na prijedlog Ministarstva obrazovanja

16 Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona je na osnovu člana 5. i 8. Zakona o ministarstvima i drugim organima Tuzlanskog kantona ("Sl. Novine TK", broj: 4/00, 17/00 i 3/01) donijelo *Uputstvo za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/2005. godini*, broj. 10/1-38-1210104, Tuzla, 1. 9. 2004. godine.

17 Prema Uputstvu za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05. godini br. 10/1-38-12101/04 od 1. 9. 2004. godine, koje je donijelo Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, u školskoj 2004/05. godini nastava Islamske vjeronauke bila je zastupljena je po jedan čas sedmično u I razredu devetogodišnje i u VII i VIII razredu osmogodišnje osnovne škole, te u I i II razredu srednje škole. Vjeronauka je bila zastupljena od I do VI razreda osmogodišnje škole sa po dva časa.

i nauke Tuzlanskog kantona uvedena u III i IV razred srednje škole. U osnovnim školama u Posavskom kantonu islamska vjeronauka se izučava po dva časa sedmično u svim razredima osnovne škole i po jedan čas u svim razredima srednje škole. Do 2000. godine u ovom kantonu nastave islamske vjeronauke se izvodila po jedan čas u svim razredima osnovne i srednje škole. U školama na području bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska vjeronauka je zastupljena po jedan čas sedmično od II do IX razreda razreda osnovne škole. Godine 2018. vjeronauka je uvedena po jedan čas sedmično u sve razrede srednje škole na području ovog entiteta. Do osnivanja Brčko distrikta Bosne i Hercegovine 2000. godine, status vjeronauke i vjeroučitelja bio definisan u odnosu na entitete. Od 2001. do 2008. godine vjeronauka je u Brčko distriktu imala status fakultativnog predmeta, a vjeroučitelji angažovani po raznim vrstama ugovora. *Nalogom supervizora o zaštiti slobode vjeroispovjesti u vezi sa održavanjem nastave vjeronauke i radnim statusom vjeroučitelja u javnim školama Brčko Distrikta Raffi Gregorijana* od 13. 8. 2008. godine predmet Vjeronauka postaje izborno-obavezujući, gdje ocjena ulazi u prosjek, a vjeroučitelji su većinom primljeni u škole u stalni radni odnos. Također, uveden je alternativni predmet, *Životne vještine i stavovi*. Po ovom nalogu vjeronauka se od II do IX razreda izučavala po jedan čas sedmično, a “vjeroučitelji svih vjeroispovijesti sa kanonskim mandatom nadležnih vjerskih organa u Bosni i Hercegovini, imaju isti status, prava i obaveze u javnim školama Brčko distrikta.” (Gregorian, 2008) Vjeroučitelji koji su obavljali dužnost imama po potrebi su angažirani ograničenim brojem časova. Na zahtjev lokalnih vjerskih zajednica da je nastavu islamske vjeronauke potrebno podići na kvalitetniji nivo, uvažavajući sporazume koje je Bosna i Hercegovina prethodno potpisala s vjerskim zajednicama, Vlada Brčko distrikta BiH je na vanrednoj sjednici održanoj 20. 5. 2015. godine, usvojila *Prijedlog Odluke o povećanju trajanja nastave i uvođenju nastavnih predmeta Katolički vjeronauk, Islamska vjeronauka i Pravoslavna vjeronauka u osnovne i srednje škole Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*. Prema ovoj odluci, vjeronauka će

se u školskoj 2016/2017. godini, u II i III razredu izučavati po jedan čas, a od IV do IX razreda po dva časa sedmično. Na osnovu ove odluke vjeronauka je uvedena i u prvi razred srednje škole u školskoj 2016/2017. godini. Najzaslužniji za povećanje broja časova vjeronauke u osnovnoj školi i uvođenje predmeta u srednje škole su tadašnji poglavari vjerskih zajednica i predstavnici vlasti koji su za tu ideju imali dovoljno razumijevanja. Danas, od prvog do četvrtog razreda srednje škole na području Brčko distrikta BiH vjeronauka se izučava po jedan čas sedmično. Prema tome, u osnovnim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine vjeronauka se izučava po jedan čas u II i III razredu osnovne škole, i po dva časa od IV do IX razreda. U svim razredima srednje škole vjeronauka se izučava po jedan čas sedmično.¹⁸

Organizacija nastave islamske vjeronauke

Organizacija i pohađanje nastave islamske vjeronauke

U školskoj 2021/22. godini, nastava islamske vjeronauke na području Muftijstva tuzlanskog izvođena je u 120 osnovnih škola i 53 srednje škole. Područje Muftijstva tuzlanskog obuhvata Tuzlanski kanton, Posavski kanton, Brčko distrikt Bosne i Hercegovine i područje manjeg bh. entiteta Republika Srpska.¹⁹ Procenat učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku u osnovnim i srednjim školama na području Muftijstva tuzlanskog od vremena njenog uvođenja u škole pa do danas, uz pruženu mogućnost izbora alternativnog predmeta, pokazatelj je

18 U Izvještaju za islamsku vjeronauku za 2002/2003. godine navedeno je da se na području Muftiluka tuzlanskog nastava predmeta Islamska vjeronauka odvijala različito po njenom statusu kao i po broju časova u sedmici. U osnovnim školama na području TK nastava je izborna-obavezna sa po dva sata od I do VI razreda, te sa po jedan čas u VII, VIII i IX razredu. U srednjim školama vjeronauka se izučava po jedan čas u I i II razredu. U entitetu Republika Srpska nastava je obavezujuća sa jednim satom sedmično u osnovnoj školi, dok se u srednjoj ne izučava. U Posavskom kantonu izvođena je sa jednim satom sedmično. U Brčko distriktu islamska vjeronauka je imala status fakultativne nastave. U Tuzlanskom kantonu, Posavskom kantonu i u entitetu RS nastavnici imaju sva prava i obaveze kao i nastavnici drugih predmeta osim distrikta Brčko gdje su organizirani po ugovoru o djelu. Vjeronauku u srednjim školama pohađalo je 52.828 učenika, a u srednjim školama 8.324 učenika.

19 Osam medžlisa Muftijstva tuzlanskog nalazi se na području bosanskohercegovačkog entiteta RS (u Podrinju i Posavini). To su: Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, većim dijelom Zvornik, Bijeljina, Janja, Bosanski Šamac i Modriča.

kontinuirane stabilnosti islamske vjeronauke kojoj posebno doprinosi Muftijstvo tuzlansko i vjeroučitelji svojim radom u školama. U osnovnim školama na području Muftijstva tuzlanskog nastavu islamske vjeronauke u 2021/2022. godini pohađalo je 36.799 od 39.175 učenika ili 94%, dok je u srednjim školama nastavu islamske vjeronauke pohađalo je 13.646 od 14.736 učenika ili 92.60%. Procenat učenika osnovnih škola koji su pohađali islamsku vjeronauku u periodu od njenog uvođenja pa do danas je kontinuirano bio izrazito visok, te je iznosio 90–96%, a u srednjim od 88,39–94%.²⁰ Nastava islamske vjeronauke izvodi se i za učenike islamske vjeroispovijesti u osnovnoj i srednjoj školi Katoličkog školskog centra “Sveti Franjo” u Tuzli. Vjeronauka je prisutna i u privatnim predškolskim ustanovama “Evlad” u Brčkom čiji je osnivač Islamska zajednica u BiH i u Predškolskoj ustanovi “Aladin” u Tuzli za djecu sa napunjenim 4 godine života. Povećanje broja učenika koji pohađaju Islamsku vjeronauku u posljednjih nekoliko godina uzrokovano je uvođenjem islamske vjeronauke u srednje škole u školskoj 2016/17. godini na području Brčko distrikta i u srednje škole na području bosanskohercegovačkog entiteta RS u 2018. godini, te u treći i četvrti razred srednje škole na području Tuzlanskog kantona u školskoj 2019/2020. školskoj godini.

Poteškoće u organizaciji nastave islamske vjeronauke na području Muftijstva tuzlanskog i načini njihovog prevazilaženja

Vjeroučitelji su se suočavali sa određenim poteškoćama prilikom realizacije nastave islamske vjeronauke. U nekoliko škola na području Muftijstva tuzlanskog, prije svega u Gradu Tuzla, bila je prisutna praksa spajanja grupa iz dva ili više odjeljenja u jedno odjeljenje, s obzirom da se određeni broj učenika u odjeljenju opredjeljivao za Religijsku kulturu. Početkom godine učenici su iz dva odjeljenja spajani u jedno odjeljenje ili iz tri u

²⁰ Izvještaji o radu vjeroučitelja na području Muftijstva tuzlanskog u periodu 1996–2022. godine.

dva odjeljenja (u školama sa manjim brojem učenika), tako da su odjeljenja brojala do 32 i 34 učenika. Navedena praksa je bila prisutna od vremena uvođenja vjeronauke, a posebne poteškoće je donosila u posljednjih 13 godina.²¹ Ova praksa uticala je na smanjenje broja časova islamske vjeronauke, kvalitet nastave i odustajanja učenika od vjeronauke zbog neadekvatnih uvjeta za rad u odjeljenju. Spajanje grupa uzrokovalo je smanjenje broja časova, što je bilo uzrokom da se određeni broj vjeroučitelja proglasi tehnološkim viškom, koji su potreban broj časova u normi nadomještali radom u školskim bibliotekama. Navedena praksa se zadržala do 2021. godine, kada je Muftijstvo poduzelo aktivnosti na planu utvrđivanja činjeničnog stanja u školama, na osnovu kojeg su poduzete određene mjere na planu njihovog rješavanja.²² Organizirani su sastanci sa ministrom obrazovanja i nauke i njegovim saradnicima, koji su poslije toga organizirali sastanke s direktorima škola u kojima je bila izražena navedena praksa. Prilikom izrade *Pedagoških standarda i opštih normativa za osnovni odgoj i obrazovanje*,²³ navedeno pitanje je tretirano članom br. 8, u kojem je navedeno:

- 12 Nastava iz nastavnog predmeta vjeronauka/religijska kultura izvodi se u odjeljenju
- 13 Izuzetno, ukoliko se za nastavu vjeronauke /religijske kulture opredijeli manje od osam učenika u odjeljenju, ista se može kombinovati sa drugim odjeljenjima istog razreda, ali da broj učenika u tako kombinovanom odjeljenju ne prelazi 22 učenika u odjeljenju. Implementacijom

21 Navedena praksa je bila u skladu s Pedagoškim standardima i opštim normativima za osnovno vaspitanje i obrazovanje ("Službene novine Tuzlanskog kantona", broj 7/05) u kojima je u poglavlju IV – broj učenika u odjeljenju i grupi prema oblicima rada, tačka 1 – redovna osnova škola navedeno je da je broj učenika u redovnom nekombinovanom odjeljenju u školi u kojoj ima više odjeljenja na broj učenika u odjeljenju je od 20 do 32 učenika. (<http://www.vladatk.kim.ba/vlada-tk/dokumenti-tk/sluzbene-novine-tk>).

22 Prilikom izrade pedagoških standarda obavljani su razgovori s ministrom obrazovanja dr. Ahmedom Omerovićem i njegovim saradnicima.

23 Na osnovu člana 14. stav (2) Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju – prečišćeni tekst ("Službene novine Tuzlanskog kantona", br. 10/20, 8/21, 11/21, 22/21, 5/22 i 10/22), ministar obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona, uz saglasnost Vlade Tuzlanskog kantona broj: 02/1-02- 13739/22 od 6. 6. 2022. godine donio je Pedagoške standarde o osnovnom odgoju i obrazovanju. (<https://montk.gov.ba/wp-content/uploads/2022/08/pedagoski-standardi-za-osnovno-sa-izmjenom.pdf>).

Pedagoških standarda u školskoj 2021/2022. godini riješene su navedene poteškoće.

Također, izazov predstavlja nedostatak kvalifikovanog vjeroučiteljskog kadra u školama na području RS-a. Zbog toga nastavu islamske vjeronauke u nekim medžlisima izvode glavni imami. U sredinama u kojima nije moguće angažirati glavne imame, nastavu islamske vjeronauke izvode vjeroučitelji sa završenom medresom. U školama na području manjeg bh. entiteta s manjim brojem bošnjačke djece postoji poteškoća jer se nastava vjeronauke realizira u posljednjim časovima u rasporedu ili kao pretčas. U školama u kojima je veoma mali broj djece Bošnjaka, organiziraju se trokombinacije, četverokombinacije, petokombinacije, što izuzetno otežava rad vjeroučitelja.

Izazovi u ocjenjivanju rezultata rada učenika u predmetim Islamska vjeronauka

U školskoj 2004/2005. godini jedan broj direktora srednjih škola na području Tuzlanskog kantona su tumačeći Zakon o srednjem obrazovanju član 39, kojim se tretira fakultativna nastava, gdje učenici biraju predmet a ocjena ne ulazi u prosječnu ocjenu općeg uspjeha, u fakultativnu nastavu svrstali i vjeronauku. Zanemareno je *Uputstvo za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05. godini*, broj: 10/1-38-12101/04 od 1.9. 2004. godine, koje je proslijeđeno školama, a u kojem se precizira da nastava vjeronauke i religijske kulture ima status izborna-obavezne nastave, u osnovnim i srednjim školama. Povodom ovog tumačenja statusa islamske vjeronauke, Ured muftije tuzlanskog Husein-ef. Kavazovića uputio je dopis predsjedniku Skupštine TK, Amiru Fazliću (broj 35/5 od 9. marta 2005/28. muharrema 1426. po H.) pod nazivom *Vrednovanje znanja iz predmeta Vjeronauke u srednjim školama Tuzlanskog kantona* u kojem je obavijestio o ovoj praksi u školama, koja ranije nije postojala. U dopisu je navedeno: "Do sada je bila praksa da ocjena iz Vjeronauke u srednjim školama ulazi u prosjek općeg uspjeha učenika što je i navedeno u *Uputstvu za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05 godini* Broj:10/1-38-12101/04. od 1. 9. 2004, član 2.

gdje stoji da "Vjeronauka i Religijska kultura imaju status izborna-obavezne nastave, kako u osnovnim, tako i u srednjim školama". U dopisu su navedeni i drugi problemi s kojima su se susretali vjeroučitelji, kao što je prekidanje njihovog radnog odnosa u toku ljetnjeg raspusta. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta uputilo je dopis srednjim školama na području Tuzlanskog kantona pod nazivom: *Ocjenjivanje rezultata rada za nastavne predmete vjeronauku i religijsku kulturu* u kojem je navedeno i sljedeće: "Prema saznanjima koje ima Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta u nekim od srednjih škola došlo je do pogrešnog tumačenja Uputstva za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05. godini, broj: 1071-38-12101/04 od 1. 9. 2004. godine. U dopisu je navedeno: "Izborno-obavezna nastava organizira se kao i redovna nastava. Izborno-obavezna nastava organizira se alternativno iz nastavnih predmeta Vjeronauka ili Religijska kultura. Odnosno učenici imaju pravo izbora predmeta. Po izjašnjavanju učenika o izboru predmeta, predmet postaje obavezan za učenike i ocjenjuje se. Ocjena iz tog predmeta ulazi u prosječnu ocjenu općeg uspjeha na kraju školske godine. Škole su obavezne organizirati nastavu vjeronauke u skladu sa *Uputstvom za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05 godine*, broj 10/1-38-12101/04 od 1. 9. 2004. godine i ovim pojašnjenjem."²⁴ Pojašnjenje je dostavljeno svim srednjim školama na području Tuzlanskog kantona. Veliku poteškoću predstavljalo je anketiranje učenika u svakom razredu, što je rezultiralo smanjenjem broja učenika koji su pohađali islamsku vjeronauku. Vjeroučitelji iz tih razloga nisu bili u prilici da postavljaju veće zahtjeve pred učenike. Ovim pojašnjenjem promijenjena je ta praksa, pa su se učenici opredjeljivali za nastavu islamske vjeronauke u prvom razredu osnovne i prvom razredu srednje škole. Vjeroučitelji su naglašavali da poteškoću u izvođenju nastave islamske vjeronauke predstavlja NPP islamske vjeronauke koji je urađen

24 *Ocjenjivanje rezultata rada za nastavne predmete vjeronauka i religijska kultura* (Dopis Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta upućen srednjim školama, br. 10/1-38-3903/05, od 21. 3. '05. godine).

za sva četiri razreda srednje škole, a vjeronauka je izučavana samo u I i II razredu.

Podrška Muftijstva tuzlanskog izvođenju nastave islamske vjeronauke

Neke škole imaju uređene i dobro opremljene kabinete, koji imaju značajnu ulogu realizaciji nastave vjeronauke. Rad u kabinetu olakšava rad nastavnika, a učenike potiče na kreativnost, koncentriranost i samostalnost. Muftijstvo tuzlansko je u periodu od 2014. do 2021. godine opremilo 43 kabineta u osnovnim i srednjim školama na području Muftijstva. Opremanje kabineta savremenom opremom, organiziranje nastave prema važećim pedagoškim standardima i normativima zahtjevi su za uspješniju i funkcionalniju realizaciju nastavnih sadržaja i realiziranje odgojnih, obrazovnih i funkcionalnih ciljeva nastave vjeronauke.

Vjeroučiteljski kadar

Profiliranje vjeroučiteljskog kadra

Veliku poteškoću nakon uvođenja islamske vjeronauke u škole na području Muftijstva tuzlanskog predstavljao je nedostatak stručnog vjeroučiteljskog kadra, pa su na poslovima nastavnika i profesora angažirani imami i muallime sa završenom medresom. U školskoj 1998/1999. godini nastavu islamske vjeronauke u 86 osnovnih i 36 srednjih škola Tuzlansko-podrinjskog kantona izvodio je 231 vjeroučitelj, od kojih je 15 vjeroučitelja bilo sa visokom stručnom, 17 vjeroučitelja sa višom stručnom spremom, 202 vjeroučitelja sa srednjom stručnom spremom. U stalnom radnom angažmanu su bila su 44 vjeroučitelja, a 187 je bilo honorarno angažirano. Nastojeći da započne aktivnosti na planu rješavanja pitanja kadra koji je predavao islamsku vjeronauku, Muftijstvo tuzlansko je potpisalo sporazum sa predstavnicima Filozofskog fakulteta u Tuzli da se u školskoj 1998/1999. godini omogući vanredni studij razredne nastave (rang učitelja) nastavnicima islamske vjeronauke koji su ranije završili jednu

od naših medresa. Muftijstvo je obavijestilo medžlise o ovom sporazumu dopisom broj 298-2/98 od 12. 8. 1998. godine. U dopisu je navedeno da će sa završetkom navedenog studija biti zadovoljen predviđeni stručni profil nastavnika islamske vjeronake. Muftijstvo je zadužilo glavne imame da utvrde kadrovske potrebe na svom području i da izvrše odabir zainteresovanih kandidata, prema konkretnim prioritetima, koji su ranije završili medresu i položili diplomski (maturski) ispit. Krajnji rok za prijavu kandidata Muftijstvu bio je 31. august 1998. godine.²⁵ Muftijstvo je Filozofskom fakultetu u Tuzli uputilo dopis pod brojem 298-7/98 od 2. 10. 1998. godine u kojem su bila navedena imena kandidata za vanredni studij Razredne nastave. U dopisu je navedeno: "Navedenim kandidatima želi se omogućiti studiranje radi sticanja više školske spremne i kvalificiranog rada u školi u svojstvu nastavnika islamske vjeronauke."²⁶ U školskoj 2002/2003. godini na izvođenju nastave islamske vjeronauke bilo je angažirano 36 vjeroučitelja sa visokom stručnom spremom, 21 vjeroučitelj sa višom stručnom spremom i 188 vjeroučitelja sa srednjom stručno spremom. Sa punim radnim angažmanom bilo je zaposleno 145 vjeroučitelja, i 100 honorarno angažiranih. Prema *Izveštaju o radu vjeroučitelja za školsku 2013/14. godinu*, u osnovnim i srednjim školama na području Muftijstva tuzlanskog nastavu islamske vjeronauke izvodila su 183 vjeroučitelja, 154 u osnovnim i 29 u srednjim školama. U osnovnim školama 108 vjeroučitelja bilo je sa visokom stručnom spremom, 35 sa višom stručnom spremom i 8 sa srednjom stručnom spremom. Na neodređeno radno vrijeme bila su zaposlena 64 vjeroučitelja, na određeno 83 i 7 honorarnih. U srednjim školama je bilo zaposleno 29 vjeroučitelja, od čega 3 sa akademskim zvanjem magistra nauka. Na neodređeno je bilo zaposlenih 6 i na određeno 23 vjeroučitelja.

25 Glavnim imamima je dostavljen i broj kandidata koje mogu predložiti po medžlisima: Banovići 2, Brčko 3, Čelić 2, Gračanica 4, Gradačac 4, G. Tuzla 1, Kalesija 4, Kladanj 2, Puračić 3, Odžak 1, Orašje 1, Srebrenik 4, Teočak 2, Tuzla 4, Zvornik 2 i Živinice 4. (Dopis br. 298-2/98 od 12. 8. 1998. god./19. rebiul-ahir 1419. po H., u potpisu muftije Huseina Kavazovića).

26 Akt broj 298-2/98, od 12. 8. 1998. godine.

Na osnovu navedenih podataka, u periodu od 2003. do 2014. godine znatno je unaprijeđen obrazovni profil vjeroučitelja na području Muftijstva tuzlanskog. Broj vjeroučitelja sa završenim fakultetom povećan je sa 57 na 172.²⁷ U školskoj 2021/2022. godini nastavu islamske vjeronauke u osnovnoj školi izvodilo je 168 vjeroučitelja, od čega je 155 sa završenim fakultetom i šest sa srednjom stručnom spremom.²⁸ U srednjoj školi bilo je angažiranih 48 vjeroučitelja sa završenim fakultetom. Među vjeroučiteljima u osnovnim i srednjim školama, tri vjeroučitelja su sa akademskim zvanjem doktora nauka i 27 sa akademskim zvanjem magistra nauka.

Vjeroučitelji sa položenim stručnim ispitom

U počecima su postojale vidne poteškoće oko polaganja stručnog ispita za nastavnike islamske vjeronauke zbog nedotataka potrebnog broja mentora. Muftijstvo tuzlansko je 27. 10. 2005. godine uputilo međžlisima zahtjev u kojem je tražena dostava spisaka vjeroučitelja koji su položili stručni ispit. Prema dostavljenim spiskovima, broj vjeroučitelja u međžlisima koji su položili stručni ispit u Tuzli bio je osam, Srebreniku tri, Teočaku jedan, Gradačcu dva, Lukavcu četiri, Kladnju četiri, Gračanicu četiri, i u Živinicama četiri. Vjeroučitelji sa akademskim zvanjem magistra i doktora nauka nisu bili obavezni polagati stručni ispit. Nakon što je započeta praksa polaganja stručnih ispita, vjeroučitelji su nakon angažmana u školi od 9 mjeseci, pristupali polaganju stručnog ispita. Danas vjeroučitelji polažu stručni ispit pred komisijom Pedagoškog zavoda Tuzlanskog kantona, te komisijama koje imenuju nadležne institucije za obrazovanje.

27 U izvještajima su posebno navođen broj vjeroučitelja koji predaju u osnovnim i srednjim školama, iako su neki od njih angažirani jednim dijelom u osnovnoj, a drugim dijelom u srednjoj školi.

28 Poteškoća u iznalaženju kadrova u školama na području bosanskohercegovačkog entiteta RS rješavana je angažmanom vjeroučitelja sa završenom medresom, uz verifikaciju njihove nastave od strane vjeroučitelja koji su stručni za izvođenje nastave Islamske vjeronauke.

Stručno usavršavanje vjeroučitelja

Uprava za obrazovanje i nauku Rijaseta IZ u BiH u saradnji s Muftijstvom tuzlanskim i Pedagoškim zavodom Tuzlanskog kantona i Odjelom za obrazovanje Brčko distrikta kontinuirano organizira stručno usavršavanje vjeroučitelja s ciljem unapređenja njihovih nastavnih umijeća.²⁹ Uvjerenja o prisustvu (sudjelovanju) seminarima koji se organiziraju u saradnji s Pedagoškim zavodom TK izdaje Pedagoški zavod. Pedagoška institucija Brčko distrikta u saradnji sa Upravom za obrazovanje i nauku Rijaseta IZ u BiH organizira stručno usavršavanje vjeroučitelja. Vjeroučitelji iz entiteta RS prisustvuju seminarima koje organizira: Uprava za obrazovanje i nauku, Muftijstvo tuzlansko, Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona.

Planom Muftijstva i medžlisa predviđeno je organiziranje seminara za vjeroučitelje. U principu, Medžlisi organiziraju seminare na kojim prisustvuju imami i vjeroučitelji zajedno. Muftijstvo tuzlansko priprema uvjerenje za realizaciju seminara koje organiziraju Muftijstvo i medžlisi.

Uloga vjeroučitelja u školi

Vjeroučitelji obavljaju različite uloge u školi. Vjeroučitelji su članovi stručnih organa škole, razredne starješine, direktori škola, predsjednici i članovi Vijeća roditelja, predsjednici i članovi Školskog odbora. U osnovnim i srednjim školama na području Tuzlanskog kantona 85,50% od 180 anketiranih vjeroučitelja od vremena zaposlenja na mjestu vjeroučitelja obavljali su poslove razrednog starješine, na području Brčko distrikta 63,2% i na području manjeg bh. entiteta 9,1% vjeroučitelja. Vjeroučitelji u školama na području Tuzlanskog kantona su u procentu od 26,8% bili birani na mjesto predsjednika ili člana Vijeća roditelja, a na području Brčko distrikta u procentu 8,5% vjeroučitelja. Na poziciju predsjednika ili člana Školskog odbora u školama na području Tuzlanskog kantona bilo je delegirano 28,5%

29 Ranije je seminare za vjeroučitelje organizirala Uprava za vjerske poslove.

vjeroučitelja, a u školama na području Brčko distrikta 8,5% i 1% na području manjeg bh. entiteta. U školama na području Tuzlanskog kantona 4,3% vjeroučitelja su ranije obnašali dužnost direktora. Odlukom visokog predstavnika na području Brčko distrikta vjeroučiteljima je onemogućeno da budu birani na poziciju direktora škole. Iz navedenog se može zaključiti da su vjeroučitelji uključeni u stručna tijela škole, te da na svakoj razini daju određene doprinose.

Vjeroučitelji učestvuju u realizaciji brojnih vannastavnih aktivnosti, programa povodom islamskih blagdana, humanitarnih akcija. Vjeroučitelji na području Muftijstva tuzlanskog su za vrijeme ramazana 2022. godine proveli humanitarnu akciju u školama, gdje su učenicima osnovnih i srednjih škola na području Podrinja i Posavine pripremili 4650 paketića u iznosu od 50.000 KM. Vjeroučitelji tradicionalno učestvuju u provođenju akcije "Vršnjak vršnjaku daruje 1KM", koju provodi Muftijstvo tuzlanskog uz saglasnost Ministarstva obrazovanja i nauke TK. Sredstva prikupljena u ovoj akciji koriste se za realizaciju projekata značajnih za učenike osnovnih i srednjih škola.

Stručni nadzor nastave islamske vjeronauke

Ovlašteni za stručni nadzor nastave islamske vjeronauke su šef Odjela za islamsku vjeronauku Rijasetu IZ u Bosni i Hercegovini, rukovodilac Službe za vjerske poslove i obrazovanje Muftijstva tuzlanskog i glavni imami medžlisa. Na osnovu sporazuma o saradnji koje je Muftijstvo tuzlansko potpisalo sa Ministarstvom obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK³⁰ i Pedagoškim zavodom TK, Ministarstvom prosvjete, znanosti, kulture i

30 U članu 3. sporazuma navedeno je: "Muftijstvo će imenovati tri lica koja će biti obavezna za vršenje stručnog nadzora u školama osnovnog i srednjeg obrazovanja Tuzlanskog kantona. Imenovana lica, iz prethodnog stava, vršit će nadzor u vrijeme kada nadzor vrše savjetnici Pedagoškog zavoda za druge nastavne predmete, o čemu odluku donosi Pedagoški zavod. Stručno lice za vršenje nadzora kojeg imenuje Muftijstvo, sačinat će izvještaj/zapisnik u skladu sa važećim propisom kojim se reguliše vršenje stručnog nadzora. Takav izvještaj potpisuje stručno lice kojeg je imenovalo Muftijstvo i direktor Pedagoškog zavoda." (Sporazum o saradnji br. 01-08-2-825/16, koji su potpisali Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Muftijstvo Tuzlansko, Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona).

športa Posavskog kantona, Odjelom za obrazovanje Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, rukovodilac Službe za vjerske poslove i obrazovanje Muftijstva tuzlanskog, stručni saradnik Muftijstva i glavni imami medžlisa vrše stručni nadzor nad radom nastavnika u javnim i privatnim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama u medžlisima na području Muftijstva tuzlanskog.³¹ Ranije je bila praksa za područje bosanskohercegovačkog entiteta RS da rukovodilac Službe za vjerske poslove i obrazovanje³² može vršiti nadzor u svojstvu koordinatora koji je imenovalo Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske. Zapisnik o stručnom nadzoru sačinjava rukovodilac Službe za vjerske poslove i obrazovanje Muftijstva tuzlanskog, potpisuje ga zajedno sa glavnim imamom, arhivira ga u Arhivu Muftijstva i dostavlja ga vjeroučitelju i školi u kojoj vjeroučitelj radi. Nadzor nad radom vjeroučitelja vrše direktor i pedagog škole, koji prate pedagoško-metodički aspekt rada nastavnika.

Od vremena uvođenja nastave islamske vjeronauke u osnovne i srednje škole na području Muftijstva tuzlanskog školske 1993/1994. godine, stručni nadzor nad nastavom islamske vjeronauke vršili su: Šefko Sulejmanović, Kemal Bašić, Sead Seljubac, Bekir Šabić. Od januara 2021. godine nadzor stručni nadzor nad realizacijom nastave islamske vjeronauke vrše: dr. Mensur Husić, rukovodilac Službe za vjerske poslove i obrazovanje, dr. Sead Seljubac, stručni saradnik Muftijstva tuzlanskog i glavni imami medžlisa.

Zaključak

Od vremena uvođenja vjeronauke u srednje škole pa do danas Islamska zajednica se suočila s brojnim izazovima i poteškoćama, koje su pravovremeno uspješno rješavane. Trenutno se nastava islamske vjeronauke na području Muftijstva

31 Sporazum o saradnji između Muftijstva tuzlanskog i Odjeljenja za obrazovanje Brčko distrikta, pod brojem 02-000097/18, potpisan je 30. 3. 2018. godine u Brčkom. U pitanju su obnovljeni sporazumi, jer su sporazumi i ranije potpisivani.

32 Dr. Sead-ef. Seljubac.

tuzlanskog odvija bez vidnih poteškoća. Vjeronauku pohađa 94% učenika u osnovnim i 92,60% učenika u srednjim školama. Status vjeroučitelja u osnovnim i srednjim školama je na zavidnom nivou. Vjeroučitelji u radnim pravima imaju jednak status kao i nastavnici drugih predmeta. Pored izvođenja nastave islamske vjeronauke, vjeroučitelji su razrednici, članovi vijeća roditelja, školskih odbora, direktori škola, pomoćnici direktora itd. Vjeroučitelji u školama realiziraju programe povodom islamskih blagdana, brojne humanitarne akcije i druge vannastavne aktivnosti. Nadležni za koordinaciju sa Muftijstvom tuzlanskim u Pedagoškom zavodu ističu da su vjeroučitelji u samom vrhu kada je u pitanju odgovornost prema izvršavanju obaveza koje su im delegirane. Zajedno sa nadležnim upravama Rijasetu IZ-a u Bosni i Hercegovini, Muftijstvo tuzlansko je ovih 30 godina pratilo i davalo potrebnu podršku u rješavanju kadrovske pitanja vjeroučitelja, s obzirom da je na području ovog Muftiluka znatan broj vjeroučitelja završio fakultete nastavničkog smjera. Nemjerljiva uloga u profiliranju vjeroučiteljskog kadra pripala je Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici i Islamskom pedagoškom fakultetu u Bihaću. Nastava islamske vjeronauke je prilika za islamsku zajednicu, prije svega za njevu misiju u aspektima *talima i tediba* mladih (podučavanja vjeri i odgajanja na njenim principima mladih generacija). Na planu održavanja i unapređenja postojećeg stanja, potrebno je planirati kvalitetnu edukaciju vjeroučitelja, posebno onih koji su na početku svog radnog angažmana u školama. Angažmanom vjeroučitelja na realizaciji aktivnosti, programa i projekata Islamske zajednice osnažit će vjeroučitelje u njihovom radu. Status vjeroučitelja u školi, procenat učenika koji pohađaju islamsku vjeronauku, odnos roditelja prema predmetu Islamska vjeronauka, učešće vjeroučitelja u upravnim tijelima i stručnim organima škole, poazatelj je stabilnosti položaja islamske vjeronauke u školama.

Literatura

- Alibašić, A. (2009). *Vjersko obrazovanje u javnim školama u Bosni i Hercegovini: Ka modelu koji podržava suživot i uzajamno razumijevanje*, Sarajevo: Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine.
- Arnautović, M. (2016). *Rezultati popisa: Bošnjaci polovina bh. stanovništva, entiteti etnički homogeni*, Radio Slobodna Evropa <https://www.072info.com/>, pristupljeno 15. 11. 2022.
- Bakrač, V. (2012). *Religioznost mladih u Crnoj Gori*, Beograd.
- Bell, D. (1986). "Povratak svetoga? Diskusija o budućnosti religije", *Lica*, 7/8/911.
- Berger, P. (2008). *Desekularizacija svijeta: oživljavanje religije i svjetska politika*, Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Beyer, P. (1994). *Religion i globalization*, SAGE.
- Huseinagić, E. (2010). "Vjeronauka u osnovnim školama", *Novi Muallim*, XI (41), str. 60–63.
- Jahić, M. (2022). *Tuzla: religijska kultura*, <<https://bhdani.oslobodjenje.ba/bhdani/arhiva/religijska-kultura>>, pristupljeno 24. 10. 2022.
- Mandarić, V. B. (2000). *Religiozni identitet zagrebačkih adolescenata*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, *Uputstvo za nastavu vjeronauke u školskoj 2004/05. godini*, br. 10/1-38-12101/04 od 1. 9. 2004. godine, koje je donijelo Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK.
- Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK upućen srednjim školama, *Ocjenjivanje rezultata rada za nastavne predmete vjeronauka i religijska kultura*, (dopis Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta upućen srednjim školama, br. 10/1-38-3903/05, od 21. 3. 2005. godine).
- Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, *Pedagoški standardi o osnovnom odgoju i obrazovanju* (<https://montk.gov.ba/wp-content/uploads/2022/08/pedagoski-standardi-za-osnovno-sa-izmjenom.pdf>).
- Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Muftijstvo tuzlansko, Pedagoški zavod tuzlanskog kantona, *Sporazum o saradnji* br. 01-08-2-8245/16.
- Muftijstvo tuzlansko, *Dopis upućen Televiziji V Tuzla*, br. 201-10/93, od 13. 10. 1993. godine.

- Muftijstvo tuzlansko, *Informacija o broju kandidata za upis na Filozofski fakultet po međžlisima*, dopis br. 298-2/98 od 12. 8. 1998. god./19. rebiul-ahir 1419. po H., koji je Muftijstvo uputilo međžlisima.
- Muftijstvo tuzlansko, *Izveštaj o radu vjeroučitelja Muftijstva tuzlanskog za 2021/2022. godinu*
- Muftijstvo tuzlansko, Odjeljenje za obrazovanja Brčko distrikta, *Sporazum o saradnji između Muftijstva tuzlanskog i Odjeljenja za obrazovanje Brčko distrikta Bosne i Hercegovine* (o vršenju stručnog nadzora nas nastavom islamske vjeronauke), broj 02-000097/18, potpisan je 30. 3. 2018. godine u Brčkom.
- Muftijstvo tuzlansko, *Zahtjev za pojašnjenje pojma fakultativna nastava*, dopis br. 161-8/93, od 17. 8. 1993, upućen PPZ-u Okruga Tuzla.
- Muftijstvo tuzlansko, *Zahtjev za uvođenje vjeronauke u škole*, dopis br. 1/92, od 3. 12. 1992. godine.
- Muftijstvo tuzlansko, *Zapisnik sa sastanka naibu-reisa prof. dr. Mustafa-ef. Cerića sa službenicima Muftijstva*, održanog 9. 9. 1993. godine (uknjižen pod br. 281-1/93, 17. 9. 1993. godine).
- Muftijstvo tuzlansko, *Zapisnik sa sjednice Muftijstva*, održane 25. 8. 1993. (uknjižen pod br. 281/93, 17. 9. 1993).
- Nuhanović, A. (2019). *Koliko su ljudi u BiH religiozni*, 24. 2. 2019, <<https://www.slobodnaevropa.org/a/>>, pristupljeno 12. 11. 2022.
- Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini* ("Službene novine BiH", br. 18/03, od 1. 7. 2003).
- Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, *Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini* ("Službeni glasnik BiH", broj 28/19).
- Temeljni ugovor između Svete Stolice i Bosne i Hercegovine <https://www.bkbih.ba/info.php?id=217>, pristupljeno 15. 11. 2022. godine.
- Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Prijedlog Odluke o povećanju trajanja nastave i uvođenju nastavnih predmeta Katolički vjeronauk, Islamska vjeronauka i Pravoslavna vjeronauka u osnovne i srednje škole Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, d. Dopis br. 174-9/93, od 7. 9. 1993. godine upućen naibu-reisa dr. Mustafi-ef. Ceriću.
- Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Nalog supervizora o zaštiti slobode vjeroispovjesti u vezi sa održavanjem nastave vjeronauke i radnim statusom vjeroučitelja u javnim školama Brčko distrikta* (<http://www.brckosupervizija.ba/web/?p=415&lang=bs>), pristupljeno 28. 9. 2022.

